

УДК 336.71:001.895:504.06

ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА БАНКІВСЬКИХ ІННОВАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ

Єгоричева С.Б.

Визначена сутність екологічних банківських інновацій та проаналізовано їх використання при реалізації різних видів банківських інноваційних стратегій.

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність комерційних банків має різну змістовну наповненість на певних історичних етапах розвитку світового банківництва, оскільки знаходиться під впливом різноманітних факторів зовнішнього середовища. Здійснюючи інновації, банки пристосовуються до економічних, соціальних, правових, технологічних умов, що постійно змінюються, одночасно використовуючи їх для вдосконалення власної діяльності та генерування доходів.

Останнім часом характерною особливістю банківських інновацій є зростаюча соціальна спрямованість, що формується у процесі сприйняття банками концепції корпоративної соціальної відповідальності, у відповідності до якої, за визначенням Європейської комісії, компанії добровільно ухвалюють рішення сприяти створенню кращого суспільства та чистішого навколишнього середовища [1]. Все помітнішою стає тенденція екологізації банківської інноваційної діяльності, яка набуває різноманітних форм прояву, допомагає формуванню іміджу банку як соціально відповідальної організації, а отже, привертає до нього клієнтів та партнерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інноваційної діяльності банків дедалі частіше стають предметом наукових досліджень. Тільки за два останні роки за цією тематикою у вітчизняних фахових виданнях з'явилися публікації таких авторів, як О.В. Боришкевич, О.В. Босак, Н.І. Волкова, Т.А. Медвідь, О.В. Меренкова, Р. Міліц-Черняк, В.С. Котковський, С.В. Леонов та Н.С. Поповенко. У цих статтях розглядається широкий спектр питань: від сутності банківських інновацій та їх ролі у функціонуванні фінансового ринку до проблем управління інноваційним потенціалом банку. Утім, недостатня увага приділяється проблематиці банківських інноваційних стратегій, їх змісту, закономірностям формування й реалізації.

Постановка завдання. Мета даної статті полягає у визначенні сутності й напрямів використання екологічної ідеї у межах різних видів інноваційних стратегій у процесі здійснення соціально відповідального

банківництва, а також впливу екологічних банківських інновацій на фінансову діяльність банку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Екологічні проблеми лише недавно почали враховуватися у діяльності банківських установ, оскільки банківський бізнес за своїм змістом історично вважався нейтральним щодо впливу на навколишнє середовище. Одним з проявів підвищення соціальної відповідальності банків стало ухвалення у 1992 році у рамках Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) Заяви фінансових інститутів щодо навколишнього середовища та сталого розвитку [2], яку на даний час підписали майже 170 банків та інвестиційних фондів з країн усіх частин світу (представниками постсоціалістичних держав є лише два банки – з Румунії та Хорватії). У цій Заяві фінансові інститути зобов'язувалися інтегрувати екологічну складову у процеси внутрішнього розвитку, послуги, управління активами, ризик-менеджмент тощо, оприлюднювати екологічні звіти та розповсюджувати кращу практику у цій сфері. Й якщо спочатку це було питання лише їх соціального іміджу, то зараз нововведення такого роду розглядаються банками як метод генерування додаткових джерел прибутків.

Отже, можна сказати, що орієнтованість на вирішення власними специфічними методами екологічних проблем стала абсолютно новою, і з цієї точки зору – інноваційною, стратегією діяльності банків. Вона лягла в основу функціонування певної кількості невеликих зарубіжних фінансових інститутів, які згодом отримали узагальнюючу назву «етичних» або «зелених» (Triodos Bank, Ecology Building Society (Велика Британія), UmweltBank, GLS Bank (Німеччина), Banca Etica (Італія), Nordic Investment Bank (міжнародний банк зі штаб-квартирою у Фінляндії) та інші).

З іншого боку, останнім часом практика реалізації різноманітних за предметним змістом банківських інноваційних стратегій - продуктових, технологічних, управлінських, маркетингових - збагачується нововведеннями, які мають безпосереднє відношення до охорони навколишнього середовища. Отже, виникає новий вид банківських інновацій - екологічні, які, використовуючи раніше надане нами загальне визначення інновацій [3], можна охарактеризувати як створення додаткової цінності для всього суспільства, клієнтів та самого банку шляхом внесення у певні сфери його діяльності якісних змін, спрямованих на вирішення екологічних проблем.

Причина виникнення цих інновацій є зовнішньою по відношенню до банків й полягає у наявності чітко означених суспільних вимог щодо ведення соціально відповідального банківництва, яке повинно сприяти забезпеченню сталого розвитку (англ. sustainable development).

Дослідження думки провідних менеджерів про важливість врахування цих моментів у різних аспектах діяльності компаній, проведене на початку 2010 року консалтинговою компанією McKinsey, засвідчило, що фінансові організації за своїми оцінками хоч й значно відстають від промислових підприємств, але наближаються до рівня середніх показників у цілому за різними галузями економіки (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка важливості врахування потреб сталого розвитку за різними напрямками діяльності компаній [4]

(відсоток респондентів, які вважають врахування цих потреб є дуже важливим)

Напрями діяльності	У середньому за всіма галузями	Промисловість	Фінансовий сектор
Управління репутацією й брендом	72	79	70
Загальна корпоративна стратегія	60	64	60
Маркетинг продуктів/послуг	59	68	55
Створення нових продуктів/послуг	57	72	48
Менеджмент внутрішніх операцій	50	54	44
Планування капіталовкладень	48	52	41
Управління ланцюжком поставок	43	52	34
Залучення та утримання фахівців	39	39	35

Аналіз виявив, що у вітчизняній науковій літературі термін «екологічні інновації» застосовується лише у контексті аналізу інноваційної діяльності промислових підприємств [5, 6, 7], й під ним розуміється впровадження безпечних маловідходних технологій, виробництво засобів захисту навколишнього середовища та екологічно чистої продукції. Тому для доведення значущості у сучасних умовах аналогічного аспекту банківської інноваційної діяльності представляється необхідним докладно дослідити реальні форми екологічних нововведень у процесі виконання інноваційних стратегій. Матеріал для такого аналізу надає практика роботи, насамперед, зарубіжних банків, яку останнім

часом намагаються творчо запозичувати й вітчизняні кредитно-фінансові інститути.

Найпомітнішими екологічними інноваціями є у продуктових інноваційних стратегіях. Розробляючи нові послуги та продукти, комерційні банки не тільки втілюють у них власну прихильність екологічній ідеї, а й створюють нові ринки, надаючи клієнтам можливість також внести свій вклад в охорону навколишнього середовища.

Якщо говорити про сферу платіжних операцій, то екоінновацією тут може вважатися випуск спеціальних банківських кредитних карт, розрахунок за якими супроводжується перерахуванням невеликого (до 0,5% від суми операції) добродійного внеску до екологічних фондів за рахунок доходів банку від проведення трансакції. Зокрема, багатьма зарубіжними банками зараз пропонуються карти WWF Visa Affinity з внесками на користь Всесвітнього фонду дикої природи (WWF).

Аналогічний механізм може застосовуватися й для залучення коштів клієнтів. Так, широко відомими стали депозитні сертифікати VSB Panda Certificate, які емітувалися одним з банків, що входив до складу бельгійської групи Fortis. При їхньому продажу банк також перераховував певну суму коштів у дар WWF.

Стимулюючи залучення депозитів, деякі банки, насамперед, «етичні», кооперативні, регіональні, які мають тісніший зв'язок з розвитком місцевих громад, відкривають так звані «рахунки з призначенням» (англ. *destination accounts*) й надають право вкладникам самим вибирати об'єкти інвестування їх коштів, якими є компанії, що грають позитивну роль в охороні навколишнього середовища. Так, другий за розмірами французький кооперативний банк BCPE Group пропонує унікальні ощадні рахунки CODEVAir, кошти яких використовуються виключно на фінансування екологічного будівництва.

Практика свідчить, що найрізноманітнішими є продуктивні екологічні інновації у сфері кредитування. Банки активно позиціонують, насамперед, для сегменту малого та середнього бізнесу, цільові позики, кошти яких спрямовуються на розробку екологічних технологій, виробництво обладнання для енергозбереження та екологічно чистих продуктів тощо. При цьому фінансові інститути видають ці кредити не тільки за рахунок власних ресурсів, а й виступають агентами за аналогічними операціями екологічних фондів.

Окремим інноваційним продуктом можна вважати екологічний лізинг, в якому оренда обладнання поєднується з наданням державою певних податкових пільг. На цьому ринку особливо помітні німецькі та нідерландські банки.

Серед кредитних послуг для фізичних осіб необхідно виділити так звану «зелену іпотеку». Даний продукт може мати зв'язок з вирішенням

екологічних проблем за декількома напрямками. Насамперед, це кредитування на будівництво екологічно чистого житла, а також на встановлення економічних систем опалення, водопостачання, автономного енергопостачання за рахунок сонячних батарей тощо. Такі позики є у спектрі послуг багатьох зарубіжних банків – як великих, таких як канадський Royal Bank of Canada (кредит RBC Energy Saver™ Loan), італійський UniCredit Group (іпотека Clean Energy Mortgage) і бельгійський BNP Paribas Fortis (Green+loan), так й регіональних, зокрема, австралійського Bendigo Bank (Generation Green™ Loans) та японського Shiga Bank (Carbon Neutral Loan).

Як правило, умови надання цих кредитів передбачають зниження відсоткової ставки, певні податкові пільги, інші додаткові бонуси для клієнтів. Так, при отриманні в ізраїльському банку Naroalim кредиту на встановлення домашньої системи, що використовує сонячну енергію, позичальник, згідно постанови уряду, буде протягом двадцяти років отримувати від енергетичної компанії фіксовану плату за вироблену електроенергію.

Крім того, «зелена іпотека» може передбачати участь банку, у разі її надання, у покращенні навколишнього середовища шляхом посадки певної кількості дерев або здійснення щорічних добровільних пожертвувань до екологічних фондів.

Інша інновація у сфері споживчого кредитування - екологічне автокредитування – спрямована на купівлю гібридних автомобілів або авто з пониженими викидами вуглекислого газу.

Банки також надають можливість клієнтам інвестувати кошти у фонди, активи яких формуються виключно з цінних паперів компаній, які турбуються про збереження навколишнього середовища або розробляють екологічні технології та методи виробництва відновлюваних видів енергії. Деякі провідні зарубіжні кредитно-фінансові інститути навіть організували екологічні індексні фонди. Вартість акцій одних з них залежить від курсу акцій компаній, що протидіють глобальним кліматичним змінам - Global Warming Index швейцарського банку Credit Suisse, Global Climate Change Index британського HSBC. А французький BNP Paribas створив індекс компаній, які у найменшій мірі забруднюють навколишнє середовище - "Low Carbon 100 Europe". У рамках приватної банківської справи такі банки, як Citigroup, Commerzbank, ING пропонують заможним клієнтам формувати власні інвестиційні портфелі сталого розвитку.

Серед інших інновацій банків у сфері операцій з цінними паперами - андеррайтинг муніципальних облігацій, ресурси від розміщення яких спрямовуються місцевими органами влади на здійснення заходів з охорони навколишнього середовища.

Інноваційною послугою банків став й екологічний консалтинг, який набуває різних форм – від випуску інформаційних брошур з проблем енергозбереження, створення інформаційних баз даних до індивідуальних консультацій промислових клієнтів та розробки спеціального програмного забезпечення.

Слід зазначити, що у сучасних умовах екологічні нововведення мають місце й у внутрішніх бізнес-процесах банку, зокрема, вони присутні в організаційно-управлінських інноваційних стратегіях. Новим напрямом ризик-менеджменту стало врахування екологічних ризиків через встановлення суворіших вимог до відбору потенційних позичальників та скринінгу їх інвестиційних проектів з точки зору впливу на навколишнє середовище. У цьому проявляється турбота не тільки про збереження репутації банку, а й про його фінансову безпеку: відомо, що на початку 1990-х років американські банки, згідно законодавства, були зобов'язані відповідати за екологічні наслідки діяльності своїх клієнтів та сплачувати витрати на відновлення природи, що призвело навіть до банкрутства кількох банків [8].

Найбільш активні в екологічному відношенні зарубіжні банки, серед яких Deutsche Bank, UBS, BBVA, Barclays та інші, створюють департаменти з охорони навколишнього середовища, а також впроваджують цілісні системи екологічного менеджменту (англ. *Environmental Management System – EMS*), одночасно беручи участь у розробці відповідних стандартів ISO.

Екологічним напрямом вдосконалення бізнес-процесів з повним правом може вважатися запровадження електронного документообігу, оскільки наслідком цього є суттєва економія паперу. Слід відмітити, що якщо операційний документообіг у тій чи іншій мірі автоматизований в усіх банках, то стосовно адміністративного - вони знаходяться ще на початковій стадії вирішення даного кола проблем.

Утім, відомо, що саме активне використання банківськими установами інформаційно-комп'ютерних технологій веде до значного споживання електричної енергії. Поряд із придбанням енергозберігаючої комп'ютерної техніки, екологічним нововведенням в інформаційних стратегіях банків є впровадження технології віртуалізації, яка дозволяє зменшити фізичну кількість робочих станцій та серверів [9]. Зокрема, у французькій банківській групі BNP Paribas у 2008 році була започаткована програма «Зелені IT-технології», яка включає три напрями: економія електроенергії, скорочення обсягів токсичних компонентів у комп'ютерах та відновлення старого обладнання.

Нарешті, екологічна складова присутня й у банківських інноваційних маркетингових стратегіях. Важливою частиною сучасної комунікаційної політики комерційних банків, спрямованої на формування

їх іміджу як соціально відповідальних компаній, поступово стає оприлюднення їх політик у сфері охорони навколишнього середовища та відповідних щорічних звітів (див., наприклад, [10]).

Стратегії розвитку філіальної мережі як інноваційну складову включають орієнтацію на будівництво «зелених» офісів, які є максимально екологічно чистими. Свідченням лідерства фінансових інститутів у цій справі є той факт, що новозбудований хмарочос головного офісу Bank of America визнаний найбільш екологічною будівлею світу [11].

Висновки. Отже, проведені дослідження засвідчили, що у сучасних умовах банківська інноваційна діяльність об'єктивно включає екологічну складову й це дозволяє застосовувати новий для економічної науки термін – екологічні банківські інновації. Вони стосуються як зовнішніх (пропонування нових екологічно відповідальних продуктів та послуг, зв'язки з громадськістю), так і внутрішніх (ризик-менеджмент, бізнес-процеси, технології) аспектів діяльності банків. Розробляючи та впроваджуючи такі інновації, банки не тільки демонструють свою прихильність концепції корпоративної соціальної відповідальності, а й позитивно впливають на фінансові результати власної діяльності.

Література:

1. Green Paper. Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility / Commission of the European Communities. - Brussels, 18.7.2001. - Р. 4 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0366en01.pdf
2. UNEP Statement by Financial Institutions on the Environment & Sustainable Development [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.unepfi.org/statements/fi/index.html>
3. Єгоричева С.Б. Теоретичні аспекти банківських інновацій / С.Б. Єгоричева // Фінанси України. - 2010. - № 8. – С. 86-96.
4. How companies manage sustainability [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://download.mckinseyquarterly.com/sustainability.pdf>
5. Андрєєва В.А. Аналіз розвитку екологічно орієнтованої інноваційної діяльності промислових підприємств України // Вчені записки Університету «Крок». Збірник наукових праць. – 2008. – № 18. - Т. 3. - С. 12-21.
6. Фостолович В.А. Екологічні інновації – джерело ефективного управління підприємством // Облік і фінанси АПК. – 2009. - № 3. – С. 176-179.
7. Менеджмент та маркетинг інновацій: Монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. - 616 с.

8. Jeucken M. Banking and sustainability: Slow starters are gaining pace / M. Jeucken [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.sustainability-in-finance.com/ifi.pdf>
9. Мамонтов А. Энергоэффективные технологии для банковского бизнеса / А. Мамонтов // Банковская практика за рубежом. – 2008. - № 2. – С. 90-94.
10. Environmental Policy and Guidelines / Nordic Investment Bank [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.nib.int/filebank/56-Environmental_Policy_Guidelines-1Jan2008.pdf
11. Башня Банка Америки – самое экологичное здание мира [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://ctoday.ru/article/modern_architecture/50/

Abstract

Yehorycheva S.

Environmental components of banking innovation strategies.

The essence of environmental banking innovations is determined and their application in various types of banking innovation strategies is analyzed.